

ՀՀ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ
ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ
ՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՄԱՐԱԿԵՆՏՐ

**ՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ԵՎ
ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ.
21-րդ դարի մարտահրավերներ
և հնարավորություններ**

**DEVELOPMENT OF ECONOMY AND SOCIETY:
Challenges and Opportunities of 21st Century**

**РАЗВИТИЕ ЭКОНОМИКИ И ОБЩЕСТВА:
ВЫЗОВЫ И ВОЗМОЖНОСТИ 21-ого века**

ՀՊՏՀ 27-ՐԴ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ

2017 թ., նոյեմբերի 22-24

Երևան 2018

ՀՏԴ 330:06
ԳՄԴ 65
Տ 778

Հրատարակվում է
ՀՊՏՀ գիտական խորհրդի որոշմամբ

Խմբագրական խորհրդի նախագահ՝

ԿՈՐՅՈՒՆ ԱԹՈՅԱՆ

ՀՊՏՀ ռեկտոր, Կ.գ.դ., պրոֆեսոր

Խմբագրական խորհուրդ՝

- ԴԻԱՆԱ ԳԱԼՈՅԱՆ** - ՀՊՏՀ միջազգային տնտեսական հարաբերությունների ամբիոնի վարիչ, Կ.գ.դ., դոցենտ
ՍՈՒՐԵՆ ԳԵՎՈՐԳՅԱՆ - ՀՊՏՀ բնօգտագործման տնտեսագիտության ամբիոնի վարիչ, Կ.գ.դ., պրոֆեսոր
ԱՇՈՏ ՄԱԹԵՎՈՍՅԱՆ - ՀՊՏՀ հաշվապահական հաշվառման և աուդիտի ֆակուլտետի դեկան, Կ.գ.դ., պրոֆեսոր
ԽՈՐԵՆ ՄԻՆԻՔԱՐՅԱՆ - ՀՊՏՀ գիտության և ասպիրանտուրայի բաժնի պետ, Կ.գ.թ., դոցենտ
ԱՇՈՏ ՍԱԼԼԱԶԱՐՅԱՆ - ՀՊՏՀ ֆինանսների ամբիոնի վարիչ, Կ.գ.դ., պրոֆեսոր
ՎԱՐԴԱՆ ՍԱՐԳՍՅԱՆ - ՀՊՏՀ տնտես. ինֆորմ. և տեղեկ. համակ. ամբիոնի վարիչ, Կ.գ.դ., պրոֆեսոր
ՅՈՒՐԻ ՍՈՒՎԱՐՅԱՆ - ՀՊՏՀ կառավարման ամբիոնի վարիչ, ՀՀ ԳԱԱ ակադ., Կ.գ.դ., պրոֆեսոր
ԳԱԳԻԿ ՎԱՐԴԱՆՅԱՆ - ՀՊՏՀ պրոռեկտոր, Կ.գ.դ., պրոֆեսոր

ՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ. 21-րդ դարի մարտահրավերներ և
Տ 778 հնարավորություններ: ՀՊՏՀ 27-րդ գիտաժողովի նյութեր / ՀՊՏՀ: - Եր.: Տնտեսագետ,
2018, 780 էջ:

ՀՏԴ 330:06
ԳՄԴ 65

ISBN 978-9939-61-177-8

© «Տնտեսագետ» հրատարակչություն, 2018 թ.

ՈՂՋՈՒՅՆԻ ԽՈՍՔ

Գիտաժողովի հարգելի՛ մասնակիցներ,

շնորհավորում եմ բոլորիս Հայաստանի պետական տնտեսագիտական համալսարանի 27-րդ գիտաժողովի բացման առթիվ և ցանկանում եմ շնորհակալություն հայտնել գիտաժողովի բոլոր մասնակիցներին, ովքեր հեղափոխություն են ցուցաբերել տնտեսության և հասարակության զարգացմանն առնչվող հրապարակապ հարցերի նկատմամբ:

Մեր համալսարանի տարեկան գիտաժողովները գեղեցիկ ավանդույթ են դարձել, բայց ես ուրախությամբ եմ նշում, որ դրանց կողքին այսօր առկա են մեր համալսարանի գիտական գործունեությունն արտացոլող այլ ձևաչափեր նույնպես: Հպարտությամբ եմ նշում, որ հեղափոխական համալսարան դառնալու և մեր պետության տնտեսական կյանքին մասնագիտական մասնակցություն ունենալու իմ տեսլականը կամաց-կամաց կյանքի է կոչվում: Համալսարանի «Ամբերդ» հեղափոխական կենտրոնի գործունեությունն այսօր տալիս է նշանակալի արդյունքներ. այսօրեղ ոչ միայն իրականացվում են հանրապետության տնտեսական արդիական հիմնախնդիրների վերաբերյալ հեղափոխություններ, այլև կենտրոնի աշխատակիցները բուհի դասախոսական կազմի ներկայացուցիչների հետ, որպես փորձագետներ, հանդես են գալիս համապետական քննարկումներում:

Մինչ տարեկան գիտաժողովի կազմակերպումը գիտական սեմինարների ձևաչափերով հանդես եկան մեր ամբիոնները՝ շնորհանդեսներով ներկայացնելով իրենց ուսումնասիրության առանցքում առկա թեմաները: Այս ուսումնական տարվանից տրվեց գիտաուսումնական լաբորատորիաների մեկնարկը, ինչը գիտական դրամաշնորհներ, գիտաուսումնական խմբեր և գիտահեղափոխական կյանքի աշխուժացմանը միտված այլ ձևաչափեր ներդնելու մեր մոտեցումների հրաշալի շարունակությունն է:

Համալսարանի տարեկան գիտաժողովը ես հատկապես կարևորում եմ ակնկալիքով, որ այն պետք է վեր հանի մեր հավաքական գիտական ներուժը, ցույց տա համալսարանում գիտական կյանքի որակական փոփոխությունը և դառնա հեղափոխ գործունեության յուրօրինակ ուղենիշ: Այս գիտաժողովի հիմքում տնտեսության և հասարակության զարգացման հարցերն են, որոնք ի ցույց են դնում մեր դարաշրջանի մարտահրավերներն ու հնարավորությունները: Իսկապես, սրանք այնքան փոխկապակցված և կարևոր հարցեր են, որոնք չպետք է անտարբեր թողնեն տնտեսագետներին, չէ՞ որ չի կարող լինել հասարակական զարգացման որևէ մակարդակ՝ առանց կենսունակ տնտեսության:

Հուսով եմ, որ գիտաժողովը՝ իր բաժանմունքներով և կլոր սեղաններով, հնարավորություն կտա մասնագետներին ներկայացնելու իրենց մոտեցումները, բացահայտելու գիտաժողովի խորագրում արտացոլված թեման՝ իր բոլոր շերտերով և նրբություններով: Այնպես որ, արգասաբեր և աշխույժ աշխատանք եմ մատչում Ձեզ:

Շնորհակալ եմ ուշադրության համար:

ԿՈՐՅՈՒՆ ԱԹՅԱՆ
ՀՊՏՀ ռեկտոր, պրոֆեսոր

նացնել գործառնությունների և ծառայությունների բոլոր տեսակները, առաջարկել հաճախորդին նրա գործունեությանը նպաստող առավել բարենպաստ պայմաններ: Այսպիսով՝ արդիական է դառնում մասնագիտացված վարկային կազմակերպությունների ստեղծումը, որոնք կլինեն ավելի օպերատիվ և արդյունավետ, հետևաբար՝ նպատակահարմար կլինի ընդլայնել վարկային կազմակերպությունների ցանցը:

АННА АСЛАНЯН

СТРУКТУРНЫЕ ПРОБЛЕМЫ КРЕДИТНОЙ СИСТЕМЫ

Ключевые слова: кредитная система, функциональный и институциональный подход, банки, небанковские кредитные организации, классификация, специализация.

Кредитная система - сложная категория. Наиболее целесообразно здесь выделить два подхода: функциональный и институциональный. При институциональном подходе в РА в состав кредитной системы целесообразно было бы включить банки и небанковские кредитные организации, последние должны быть классифицированы по ряду признаков.

ANNA ASLANYAN

STRUCTURAL PROBLEMS OF CREDIT SYSTEM

Key words: credit system, functional and institutional approach, banks, non-bank credit organizations, classification, specialization.

Entity of crediting system are a complex category. It makes sense to separate two approaches – institutional and functional. In institutional approach in RA it makes sense to include in the composition bank and non-bank credit organizations, which in turn should be classified by a number of characteristics. Currently it is done based on the type of credit relationships, though as a criteria here aim and business field can be used.

НАРИНЕ АВАНЕСЯН

Кандидат экономических наук, доцент, АрГУ

НЕОБСЛУЖИВАЕМЫЕ КРЕДИТЫ БАНКОВ, КАК РИСК, ВОЗДЕЙСТВУЮЩИЙ НА СТАБИЛЬНОСТЬ ФИНАНСОВОЙ СИСТЕМЫ

Ключевые слова: финансовая стабильность, коммерческие банки, нерабочие кредиты, NPL, кредитные активы, классификация кредитов

Важным для оценки финансовой стабильности Армении, является выявление и оценка рисков, связанных с деятельностью банков. Существование больших объемов

нерабочих кредитов влияют на финансовую стабильность, а вместе с тем и на экономику той или иной страны. В статье представлена динамика внутреннего кредитования финансовым сектором (% от ВВП) и необслуживаемых кредитов в общем объеме кредитов, как Армении, так и некоторых стран СНГ.

Финансовая система играет главную роль в общей экономической системе каждого государства, в связи с чем необходимо, чтобы система сохраняла бесперебойность бизнес процессов и стабильность, обеспечивая естественный рост экономики страны.

Согласно закону РА "О Центральном банке РА" задачей центрального банка Армении является обеспечение стабильной и нормально функционирующей финансовой системы РА, которая тесно взаимосвязана с основной задачей Центрального банка: обеспечением стабильности цен. В свою очередь, нестабильность финансовой системы может существенно помешать реализации денежно-кредитной политики и повлиять на ее эффективность. Для своевременного выявления изменений и колебаний, угрожающих финансовой стабильности, Центральный банк РА проводит непрерывный мониторинг и анализ финансовой стабильности.

Основным участником финансовой системы Армении является банковская система, на долю которой приходится около 90% активов финансовой системы. В этом контексте, с точки зрения оценки финансовой стабильности Армении, чрезвычайно важным является выявление и оценка рисков, связанных с деятельностью коммерческих банков.

Риски, воздействующие на стабильность финансовой системы РА, могут возникнуть как в экономике Армении, так и в экономике зарубежных стран, и в самой финансовой системе. Анализируя активы, в данном случае проблемные кредиты, стрессовые активы или неработающие кредиты (NPL¹), используется ряд терминов. Определения могут меняться, в связи с юрисдикцией и источниками аналитической информации. Согласно определениям данным, Центральным банком Армении, банки должны относить кредиты к различным классам в зависимости от ряда стандартных критериев (таб. 1) Система классификации активов, является дорогостоящей для банков, так как влечет за собой новые резервные требования.

<i>Класс актива</i>	<i>Объективный показатель</i>
Стандартные	Работающий актив, находится в процессе обслуживания согласно договору.
Контролируемые	Неработающий актив до 91 дня
Нестандартные	Неработающий актив до 91 -180 дней
Сомнительные	Неработающий актив до 181-270 дней
Безнадежные	Неработающий актив 271 и более дней

Таблица 1. Классификация активов согласно решению ЦБ РА²

¹ С англ. Non-performing loan, дословно – «неработающая ссуда».

² «Հայաստանի Հանրապետության տարածքում գործող բանկերի վարկերի ու դեբիտորական պարտքերի դասակարգման և հնարավոր կորուստների պահուստների ձևավորման կարգ», ՀՀ ԿԲ խորհրդի թիվ 63 որոշում, 23 ապրիլի 1999 թ.:

Следует отметить, что важной составляющей анализа стабильности банковского сектора Армении является качество активов, на уровень снижения которого влияет как ухудшение финансового состояния заемщиков этих учреждений, в частности кредитных организаций, так и переоценка в результате девальвации валютных обязательств по банковским кредитам. Доля проблемных активов в банковской системе РА за 2016 год составило 9,3% в общем объеме кредитов. Динамика доли неработающих кредитов к активам банка в Армении за 2005–2016 гг. согласно данным всемирного банка представлена ниже (диаграмма 1).

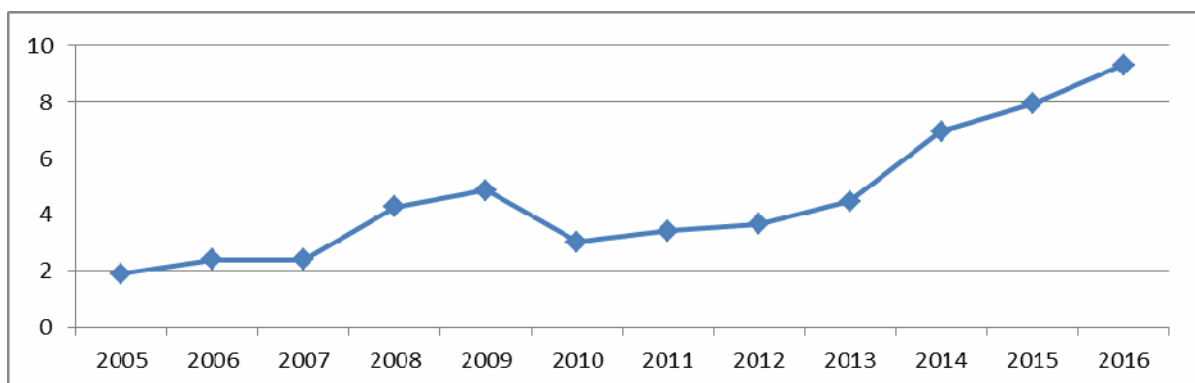

Диаграмма 1. Необслуживаемые кредиты армянских банков в общем объеме кредитов (%)

В общем на качество драмового кредитного портфеля армянских банков повлиял ускоренный темп роста кредитного портфеля за прошлые годы, а инвалютного кредитного портфеля – увеличение долгового бремени из-за девальвации драма в течении 2014 год. Большой частью на увеличение неработающих кредитов коммерческих банков повлияло так же неглубокий анализ платежеспособности заемщика со стороны банка, а также высокий уровень закредитованности населения.

Анализируя динамику внутреннего кредитования финансовым сектором Армении (% от ВВП) и необслуживаемых кредитов армянских банков в общем объеме кредитов (%) можно заметить, что наряду с увеличением невозвратных кредитов в банковской системе снизились темпы роста кредитования в 2015 году. За 2015 год значительный рост неработающих кредитов был зафиксирован в сфере сельского хозяйства (11,3%), общественного питания и услуг (13,8%) и промышленности (9,2%). Отметим, что 58,2% активов банковской системы (2 трлн 11 млрд драмов) приходятся на долю кредитов, предоставленных экономике (92,2% кредитов – стандартные кредиты).¹ Надо отметить, что в Армении за последние 10 лет, согласно диаграмме 2, впервые наблюдается спад совокупного кредитования финансового сектора.

¹ cba.am

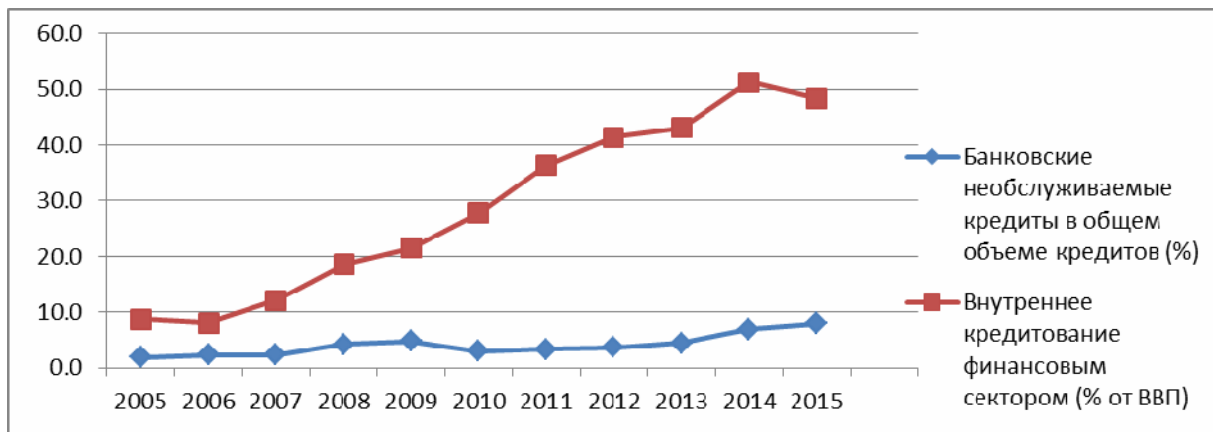

Диаграмма 2. Динамика внутреннего кредитования финансовым сектором Армении (% от ВВП) и неослуживаемых кредитов армянских банков в общем объеме кредитов (%)¹ 2005–2015 гг.

На уровень качества кредитного портфеля армянских комбанков за последние годы и снижения высоких темпов кредитования, повлияла так же общая экономическая ситуация в стране, в частности за 2014–2015 гг. сократились трансферты, в связи с чем снизилась покупательная способность населения, а спад во внешней торговле ударил по активности бизнеса.

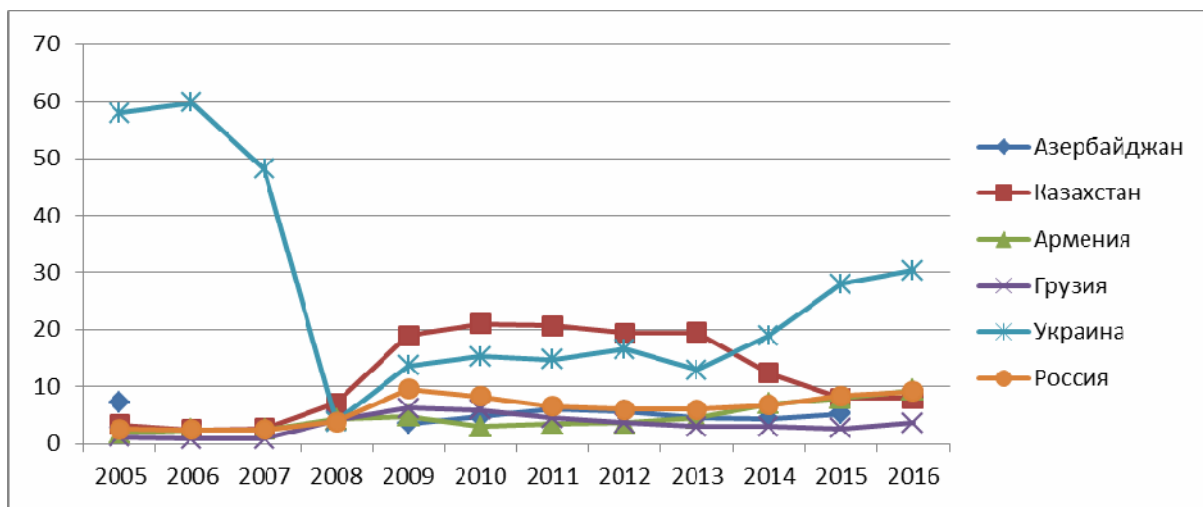

Диаграмма 3. Динамика банковских неослуживаемых кредитов в общем объеме кредитов (%) за 2005–2016 гг. в Армении, России, Грузии, Украине, Казахстане, Азербайджане.²

¹ <http://data.trendeconomy.ru>

² <http://data.trendeconomy.ru>

За последние 10 лет подъем объемов неработающих банковских кредитов, наблюдался во многих других странах. Анализируя тот же показатель среди некоторых стран СНГ необходимо отметить, что самый высокий показатель доли неработающих кредитов (NPL) среди стран СНГ за 2016 год имеют: Украина – 30,4%, Армения – 9,1%, Россия – 9,1%, Казахстан – 7,9%. Не очень высокие показатели NPL имеют Азербайджан (2015 г.)– 5,25%, и Грузия 3,3% (диагр. 3), а в странах с развитой экономикой этот показатель не превышает 1%.

Анализ диаграмм 3,4 за период по 2005–2015 гг. позволяет наглядно заметить тесную связь между объемами NPL и ростом объемов кредитования от величины ВВП. В частности, повышение NPL в общем объеме кредитов препятствует развитию экономики многих стран с формирующимися рыночными экономиками, рост необслуживаемых кредитов ведет к общему сокращению кредитования экономики страны (диаграмма 4). Так рост необслуживаемых кредитов Украины за 2014–2015 (диагр. 3) повлек за собой спад кредитования за тот же период (диагр. 4). Максимальное значение банковских необслуживаемых кредитов в общем объеме кредитов (%) в Казахстане было достигнуто в 2010 году – 20%, что повлекло за собой максимальное падение внутреннего кредитования финансовым сектором (% от ВВП) также в 2010 (диагр. 4).

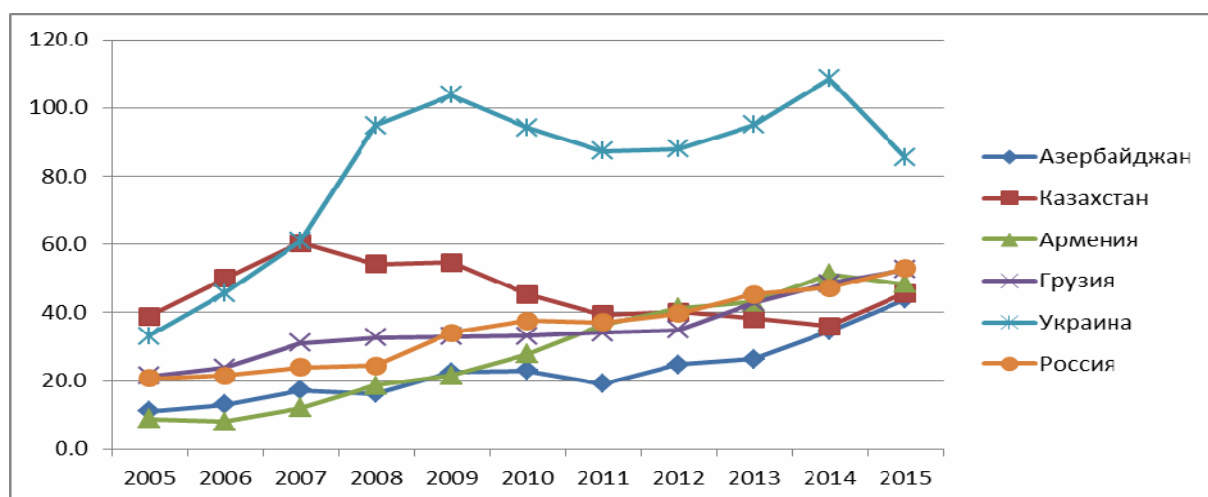

Диаграмма 4. Динамика внутреннего кредитования в Армении, России, Грузии, Украине, Казахстане, Азербайджане (% от ВВП) за период 2005–2015¹

Коммерческие банки, в структуре кредитного портфеля которых наблюдается рост кредитов этого класса, увеличивают соответственно резервы по этим кредитам и ведут политику по сокращению кредитования. А заемщики под игом долга вынужденно снижают свои вложения в бизнес или другие расходы, что в свою очередь сокращает валовой спрос в стране, в связи с чем происходит замедление темпа экономического роста.

¹ <http://data.trendeconomy.ru>

Таким образом, необходимо выявлять факторы необслуживаемых кредитов, которые в свою очередь делятся на циклические и структурные. К циклическим факторам относятся: экономический рост, изменение процентных ставок, скачки обменного курса в случае нехеджированных рисков нефинансовых организаций. К структурным факторам относятся: неэффективные стандарты кредитования (риск-менеджмент), ожидание отсрочки (списание долга), неэффективные механизмы реструктуризации, некорректные кредитные реестры (оценка залога), слабая координация между кредиторами, задержки реструктуризации и судопроизводства.

Решение проблемы NPL должно быть в первую очередь задачей каждого из пострадавших от них коммерческих банков. В то же время отрицательные последствия периодического существования больших объемов NPL влияют на финансовую стабильность, а вместе с тем и на экономику той или иной страны. Исходя из того, что обеспечение финансовой стабильности в Армении, согласно действующему законодательству, лежит на ЦБ РА, а значит, проблемы с неработающими кредитами необходимо регулировать как со стороны ЦБ так, и международными финансовыми организациями, и с частным сектором в том числе. В свою очередь, коммерческим банкам необходимо следовать рекомендациям МВФ, с целью более эффективного управления NPL. В частности, проводить более интенсивный надзор и обеспечить достаточные резервы капитала, которые станут предпосылкой для участия банков в реструктуризации и списании нерабочих кредитов, проводить детальный анализ возможностей банка по управлению ими. Целью механизма несостоятельности должно быть распределение рисков между банками и заемщиками, а также обеспечение кредитной дисциплины. При необходимости, так же разделение активов, т.е. купля-продажа проблемных долгов путем совершенствования рыночной инфраструктуры или концентрация профессионалов и ускорение реструктуризации. Сегодня некоторые армянские банки уже начали решать проблемы с неработающими кредитами посредством реструктуризации кредитов заемщиков.

Таким образом, решение проблемы неработающих кредитов, как риска нестабильности финансовой системы во многих странах, в том числе и Армении, необходимо рассматривать вместе с национальным механизмом несостоятельности.

ՆԱՐԻՆԵ ԱՎԱՆԵՍՅԱՆ

ԲԱՆԿԵՐԻ ԿՈՂՄԻՑ ՉԱՇԽԱՏՈՂ ՎԱՐԿԵՐԸ ՈՐՊԵՍ ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ԿԱՅՈՒՆՈՒԹՅԱՆ ՎՐԱ ԱԶԴՈՂ ՌԻՍԿԻ ԳՈՐԾՈՆ

Հիմնաբառեր. ֆինանսական կայունություն, առևտրային բանկեր, չաշխատող վարկեր, վարկային ակտիվներ, ակտիվների դասակարգում

«Ֆինանսական կայունության գնահատման տեսանկյունից, կարևորում են առևտրային բանկերի գործունեության հետ առնչվող ռիսկերի հայտնաբերումն ու գնահատումը: Մեծ ծավալով չաշխատող վարկերի առկայությունն ազդում է ֆինանսական կայունության, դրա հետ մեկտեղ՝

նաև այս կամ այն երկրի տնտեսության վրա: Հոդվածում ներկայացվում են ֆինանսական հատվածի կողմից ներքին վարկավորման դինամիկան (ՀՆԱ-ի նկատմամբ՝ տոկոսներով) և չսպասարկվող վարկերի ծավալն ընդհանուր վարկերում՝ ինչպես ՀՀ-ում, այնպես էլ ԱՊՀ որոշ երկրներում:

NARINE AVANESYAN

NON-SERVEED LOANS OF BANKS, AS THE RISK INFLUENCING THE STABILITY OF THE FINANCIAL SYSTEM

Key words: *the financial stability, commercial banks, non-working loans, NPL, credit assets, classification of assets*

For the assesment of the financial stability of RA, it is important to identify and assess the risks associated with the activities of banks. The existence of large amounts of non-working loans affect the financial stability and at the same time it effects the economy of a particular country. The article presents the dynamics of domestic lending by the financial sector (% of GDP) and non-performing loans in total loans, both in Armenia and in some CIS countries.

ԼԻԼԻԹ ԱՎԵՏԻՍՅԱՆ

Դասախոս, ՀՊՏՀ ԳՄ

ԱՌԵՎՏՐԱՅԻՆ ԲԱՆԿԵՐԻ ՎԱՐԿԱՅԻՆ ՌԻՍԿԻ ՎՐԱ ԱԶԴՈՂ ԳՈՐԾՈՆՆԵՐԻ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆԸ

Հիմնաբառեր. *առևտրային բանկ, բանկային պրոդուկտ, բանկային ծառայություն, վարկային գործառնություններ, վարկային ռիսկ, վարկային պորտֆել, վարկունակություն*

Հոդվածի նպատակն է բացահայտել վարկային ռիսկի դերը բանկային ռիսկերի համակարգում, ինչպես նաև իրականացնել այն պայմանավորող գործոնների վերլուծություն: Այդ նպատակով ներկայացվել է վարկային ռիսկի կարևորությունն առևտրային բանկերի կայուն գործունեության ապահովման մեջ, առանձնացվել են դրա վրա ազդող հիմնական գործոնները, կատարվել է վերջիններիս դասակարգում: Բնութագրվել են բանկային պրոդուկտը (արդյունքը), ծառայությունն ու գործառնությունը և պրոդուկտի հետ կապված գործոնները, ինչը թույլ է տվել առավել համակողմանի և ամբողջական դարձնել վարկային ռիսկի վրա ազդող գործոնների վերլուծությունը:

Ամբողջ աշխարհում բանկային գործունեությունը տնտեսության կարևորագույն ոլորտներից մեկն է: Որպես բարձր տեխնոլոգիական ոլորտ՝ այն բավական զգայուն է ինչպես մակրո-, այնպես էլ միկրոմակարդակում տեղի ունեցող փոփոխությունների նկատ-